

О'QUV JARAYONINI INDIVIDUALLASHTIRISHNING TA'LIM TIZIMIGA TA'SIRI

Andijon Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika va Psixologiya kafedrası

Pedagogika yo'nalishi 1-kurs magistranti

Nishonova Gulchehra Ravshanjon qizi

Orcid:0009000071017182

Annotatsiya Ushbu maqola "O'quv jarayonini individuallashtirish orqali ta'lim sifatini yaxshilash" mavzusini o'z ichiga olgan holda ta'lim tizimidagi individuallashtirishning mazmuni, mohiyati va uni qay darajada ahamiyatligini ko'rsatib beradi. O'quv jarayonini yakka tartiblashtirish, har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish orqali ta'limning sifatini yaxshilashga qaratilgan yondashuvdir.

O'quvchilarning o'qishga bo'lgan rag'batini ularning qobiliyatlari, qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olgan holda oshirish masalasi muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Individuallashtirish, ta'lim sifati, o'quv jarayoni, ta'lim strategiyalari, innovatsion metodlar

Kirish: Zamonaviy davr ehtiyojlari ta'lim tizimining uzluksiz takomillashuvini talab qilmoqda. Ta'limning sifatini yaxshilashda muhim yondashuvlardan biri esa o'quv jarayonini individuallashtirishdir. Har bir talabaning o'ziga xos qiziqishlari, yondashuvi va qobiliyatlari bo'lganligi sababli, ushbu xususiyatlarni o'quv jarayonida pedagog inobatga olishi zarur. Individuallashtirish, talabalarga qiziqishlaridan kelib chiqqan holda o'z o'qish yo'llarini tanlashga imkon berish orqali o'qituvchi ularning motivatsiyasini oshirib, o'z-o'zini anlash jarayonini shakllantiradi.

Hozirgi kunda ta'limning unumdorligimi oshirish uchun turli innovatsion metodlardan foydalanish va o'qish jarayonini individuallashtirishga bo'lgan ehtiyoj tobora muhim rol o'ynamoqda. Bu maqolada, o'quv jarayonini shaxsiylashtirish orqali ta'lim sifatini yaxshilashning asosiy metodlari, tamoyillari va amaliyotida paydo bo'lgan muammolari tahlil qilinadi. Har bir talabaning individual xususiyatini inobatga olish, ta'lim jarayonini yanada foydali va samarali qilishga yordamlashadi, natijada, ta'lim tizimidagi umumiy sifat oshadi. Shuningdek, bu maqolada individuallashtirish jarayonida foydaniladigan innovatsion strategiyalar hamda yondashuvlar muhokama qilinadi.

O'quv jarayonini individuallashtirish tushunchasi

O'quv jarayonini individuallashtirish — bu ta'lim jarayonini har bir o'quvchining qobiliyati, bilimi, qiziqishi va ehtiyojlariga muvofiq tarzda tashkil etishdir[1]. Bu tushuncha pedagogikada yangi emas, biroq zamonaviy texnologiyalar va yondashuvlar asosida uning mazmuni va mohiyati chuqurlashib bormoqda.

Individuallashtirishning asosiy maqsadi — o'quvchining shaxsiy rivojlanishini ta'minlash, ularning o'rganishdagi mustaqilligini oshirish va shaxsiy salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishdir[2]. Bu yondashuv o'quvchini passiv bilim oluvchi emas, balki faol bilim egallovchi sifatida ko'radi. Ta'limning an'anaviy shaklida barcha o'quvchilarga bir xil yondashuv qo'llaniladi, bu esa ayrim o'quvchilarning orqada qolishiga yoki o'z salohiyatini to'liq namoyon eta olmasligiga olib keladi. Individuallashtirilgan ta'lim esa bu muammoni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Individuallashtirish quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

Mazmunni individuallashtirish – o'quv mazmunini o'quvchining tayyorgarlik darajasiga moslashtirish[3];

Metodlarni individuallashtirish – o'qitish usullarini talabaning o'rganish uslubiga muvofiq tanlash;

Sur'atni individuallashtirish – har bir o'quvchining o'z o'rganish tezligiga mos ravishda ta'limni tashkil etish;

Baholashni individuallashtirish – o'quvchini faqat yakuniy natija bilan emas, balki uning individual taraqqiyoti asosida baholash.

Ushbu omillarni inobatga olish orqali har bir o'quvchiga qulay, samarali va qiziqarli o'rganish muhiti yaratiladi.

Individuallashtirishning ta'lim sifatiga ta'siri

Ta'lim sifatini oshirishda individuallashtirishning roli beqiyosdir. Bu yondashuv orqali o'quvchilarning bilim darajasidagi farqlarni kamaytirish, ularda mustaqil fikrlash va tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini shakllantirish mumkin bo'ladi[4]. O'quvchilarga individual yondashuv ko'rsatish ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va ijtimoiy faolligini kuchaytiradi.

Individuallashtirishning ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishining asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

Bilim olishda yuqori motivatsiya: O'quvchi o'z ehtiyojlariga mos bilimni olgani sababli o'rganish jarayoni unga qiziqarli va foydali bo'ladi;

O'zlashtirish darajasining ortishi: Har bir o'quvchining o'ziga xos o'rganish sur'ati va uslubiga qarab ta'lim berilishi o'zlashtirish sifatini oshiradi;

Ijodiy fikrlash rivoji: Mustaqil ishlashga, o'z fikrini bildirishga imkoniyat yaratilgan muhitda o'quvchilarning kreativlik darajasi oshadi;

O'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi samarali muloqot: Shaxsiy yondashuv o'qituvchining har bir o'quvchi bilan alohida ishlashini talab qiladi, bu esa ishonchli munosabatlarni shakllantiradi.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, individuallashtirish asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar mustaqil fikrlashga, o'z nuqtai nazarini asoslab berishga va muammolarga

ijodiy yondashishga intiladi. Bu esa zamonaviy jamiyat uchun zarur bo'lgan shaxsiy sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Ayniqsa, individual reja asosida ishlash imkoniyatiga ega bo'lgan o'quvchilarda o'zini rivojlantirish va o'z maqsadlariga erishish istagi kuchli bo'ladi. Bunday yondashuv bilan ta'lim olgan o'quvchilar kelgusida jamiyatda faol pozitsiyani egallaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan, tashabbuskor insonlarga aylanishi ehtimoli yuqori.

Zamonaviy yondashuvlar va texnologiyalar

Bugungi kunda ta'lim jarayonini individuallashtirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari muhim rol o'ynamoqda[5]. Raqamli texnologiyalar yordamida har bir o'quvchining o'rganish jarayonini tahlil qilish, uni qiziqtirgan mavzular asosida ta'lim resurslarini taqdim etish, mustaqil ishlash uchun mos muhit yaratish imkoniyati mavjud.

Zamonaviy yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Differensial ta'lim: O'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyatlari va o'rganish uslubiga qarab ularga turli topshiriq va materiallar beriladi;

Moslashtirilgan ta'lim: Sun'iy intellekt yordamida o'quvchining natijalariga asoslanib, unga mos keladigan o'quv yo'nalishi taklif qilinadi;

Proyektli o'qitish: O'quvchilar real hayotdagi muammolar asosida mustaqil yoki guruhda loyihalar ishlab chiqadilar;

Elektron ta'lim (e-learning): Onlayn platformalar orqali o'quvchilar istalgan vaqtda, o'ziga qulay sharoitda bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar;

Flipped classroom (teskari sinf): Darslar uyda videodars orqali o'rganilib, maktabda esa amaliyot, muhokama, savol-javob orqali mustahkamlanadi.

Texnologiyalar orqali amalga oshiriladigan ba'zi misollar:

LMS (Learning Management System) platformalari – Moodle, Google Classroom, Edmodo;

Test tizimlari va diagnostika vositalari – Quizizz, Kahoot, TestMoz;

Interaktiv ta'lim resurslari – Khan Academy, Coursera, Udemy, Duolingo va boshqalar.

Bu vositalar nafaqat ta'limni samarali qiladi, balki uni shaxsga yo'naltirilgan, moslashuvchan va

zamon talablariga javob beradigan shaklga keltiradi. Ayniqsa pandemiya davrida masofaviy ta'lim tizimining jadal rivojlanishi natijasida ushbu yondashuvlar ta'limning muhim bo'g'iniga aylandi.

O'zbekiston tajribasidan misollar

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimida olib borilayotgan tub islohotlar natijasida individuallashtirilgan o'qitishga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda bu borada qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilinib, yangi metodikalar, raqamli platformalar va innovatsion yondashuvlar amaliyotga joriy etilmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan 5 muhim tashabbus doirasida, ayniqsa 3-tashabbus — “Yoshlarning axborot texnologiyalarini o'rganishlari uchun sharoit yaratish” orqali raqamli savodxonlik va individuallashtirilgan o'qitish masalalariga katta e'tibor qaratilgan.

Quyidagi misollar O'zbekistonda individuallashtirish yondashuvi bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlarning ayrimlaridir:

"Bilimlar bellashuvi", "Yosh matematik", "Informatika va AT olimpiadalari" kabi tanlovlar orqali yuqori salohiyatga ega o'quvchilar aniqlanib, ular bilan alohida ishlash tizimi yo'lga qo'yilgan;

Raqamli platformalarning joriy etilishi – my.maktab.uz, edu.uz, Ziyonet portallari orqali har bir o‘quvchi o‘z ehtiyojlariga qarab, mustaqil o‘rganish imkoniga ega bo‘ldi;

“Ilmli maktab” loyihasi – ayrim hududlarda ilg‘or o‘quvchilar uchun maxsus yo‘nalishdagi maktablar ochilib, individual ta‘lim dasturlari ishlab chiqildi;

“Inkluziv ta‘lim” doirasida nogironligi bo‘lgan o‘quvchilarga moslashtirilgan o‘quv dasturlari va maxsus vositalar orqali teng imkoniyatlar yaratilmoqda.

Shuningdek, pedagoglarni malakasini oshirish kurslarida individuallashtirilgan ta‘lim metodikasi alohida modul sifatida o‘rganilmoqda. O‘qituvchilar har bir o‘quvchi bilan individual ishlash ko‘nikmalarini shakllantirmoqda, bu esa amaliyotga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Bu tajribalar ta‘limda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning amalda qanday ishlashini va uning samaradorligini ko‘rsatmoqda.

Muammolar va yechimlar

O‘quv jarayonini individuallashtirish konsepsiyasi nazariy jihatdan mukammal ko‘rinsa-da, uni amaliyotda to‘liq joriy etishda bir qator muammolar mavjud. Bu muammolarni aniqlash va ularga samarali yechim topish — ta‘lim sifatini yanada oshirishda muhim omillardan biridir.

Asosiy muammolar:

O‘qituvchilarning metodik tayyorgarlik darajasi pastligi

Ko‘plab pedagoglar individuallashtirish yondashuvi bo‘yicha yetarlicha malakaga ega emas. Yangi texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmalari, interaktiv metodlarni qo‘llash imkoniyatlari cheklangan.

O‘quvchilarning soni ko‘pligi

Maktablarda sinfda o‘quvchilar sonining ko‘pligi (30–40 nafar) o‘qituvchining har bir o‘quvchiga individual yondashuvini cheklaydi.

Texnik va texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi

Raqamli ta'lim vositalari, internet tarmog'i, kompyuterlar va planshetlar yetarli emas yoki ularning sifati past.

Baholash tizimining an'anaviyligi

Ko'plab o'quv muassasalarida hali ham yagona, standart baholash tizimi qo'llaniladi. Bu esa o'quvchilarning individual yondashuv asosidagi rivojlanishini baholash imkonini bermaydi.

Yechimlar:

O'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish, ayniqsa raqamli pedagogika va diferensial yondashuv bo'yicha;

Sinf sonini optimallashtirish va dars soatlarini ko'paytirish orqali o'qituvchiga individual yondashuv imkonini yaratish;

Ta'lim muassasalarini texnik jihozlar bilan to'liq ta'minlash, masofaviy va onlayn o'qitish uchun sharoit yaratish;

Baholash tizimini moslashtirish — ya'ni o'quvchining yutuqlari va rivojlanish sur'atlarini ham inobatga oluvchi, formatif baholash tizimini joriy etish.

Individuallashtirishni joriy etishda davlat, ota-onalar, pedagoglar va texnologik kompaniyalar o'rtasida yaqin hamkorlik bo'lishi zarur. Shundagina bu yondashuv orqali haqiqiy natijalarga erishish mumkin bo'ladi.

Xulosa

O'quv jarayonini individuallashtirish zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida, o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini to'liq ochib berishga, ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Har bir o'quvchining bilim olishdagi ehtiyojlari, sur'ati va uslubini inobatga olgan holda tashkil etilgan ta'lim nafaqat sifatli, balki barqaror bo'ladi.

Individuallashtirilgan yondashuv orqali:

o‘quvchilar mustaqil fikrlovchi va mas’uliyatli shaxslarga aylanadi;

bilimlarni chuqur va barqaror o‘zlashtirish ta’minlanadi;

ta’limning insonparvarlik mohiyati yanada kuchayadi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham bu borada aniq qadamlar qo‘yilmoqda. Biroq mavjud muammolarni hal etish, infratuzilmani kuchaytirish, pedagoglarning tayyorgarlik darajasini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi.

Individuallashtirishga asoslangan ta’lim — bu faqat zamonaviy trend emas, balki kelajak ta’limining asosiy tamoyilidir. Har bir o‘quvchining o‘z yo‘lini topishi va o‘zini namoyon qilishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish — bizning burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 19 fevraldagi “Ta’lim sifatini baholash tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori.
- 2.Turaqulov E., Yusupova M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim muassasalari pedagogika institutlari o‘quv-uslubiy birlashmasi, 2020.
- 3.Azizxo‘jayev A. Pedagogik texnologiyalar. – T.: Fan va texnologiya, 2019.
- 4.UNESCO. Personalized Learning: Reimagining Education for Every Child. – Paris, 2021. <https://unesdoc.unesco.org>
- 5.John Hattie. Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. – Routledge, 2012.